

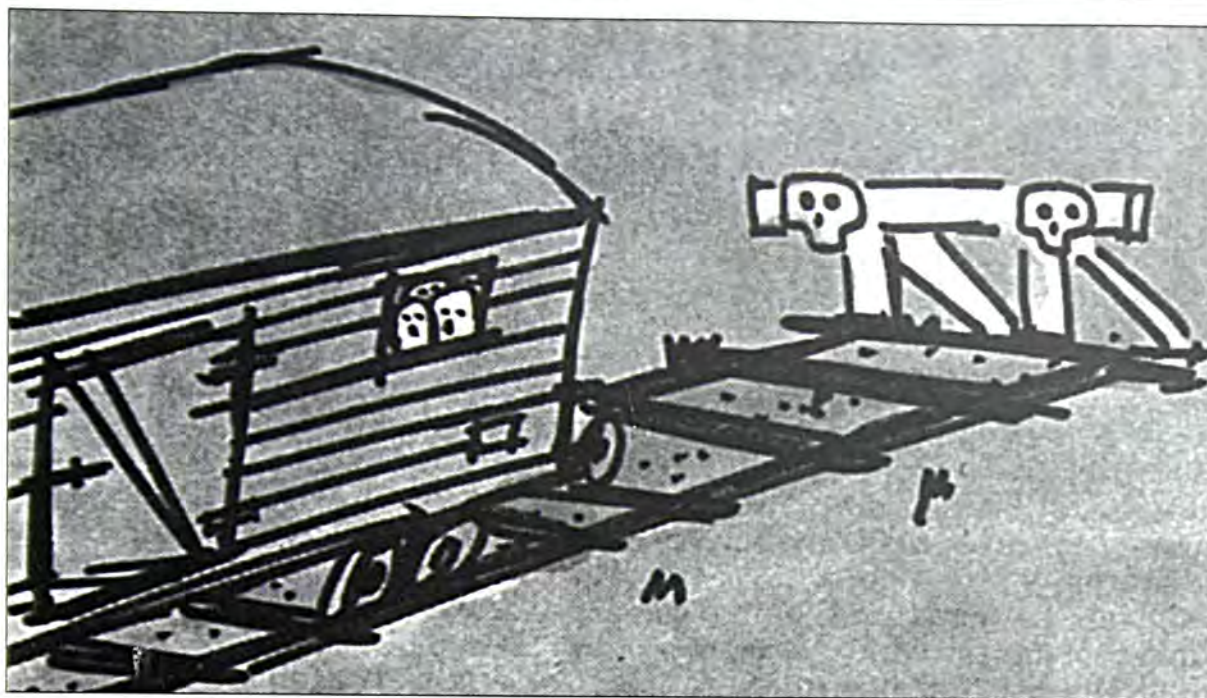
ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ Κ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 150 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1997 • ΤΑΜΟΥΖ - ΑΒ 5757

Τα θαγόνια της ντροπής. (Από την "Monde")

Το Αέναο Ολοκαύτωμα

Του κ. ΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ

Ενας τρόπος που έχουμε βρει για να εξορκίζουμε το Ολοκαύτωμα είναι να το εντοπίζουμε σε χρόνο και σε τόπο.

Λέμε αυτό είναι κάτι που συνέβη Τότε και Εκεί. Στη Γερμανία του Χίτλερ. Δεν αφορά εμάς. Εμείς δεν ζούμε στην Γερμανία και δεν είμαστε Γερμανοί. Ακόμα περισσότερο δεν είμαστε Ναζί. Δεν έχουμε πάνω από το κεφάλι μας έναν υστερικό δικτάτορα να μας υπνωτίσει και να εκτελέσουμε τις διαταγές του. Αυτό που συνέβη Εκεί και Τότε ήταν ένα μοναδικό γεγονός που δεν υπήρχε περίπτωση να επαναληφθεί.

Λάθος: αυτό που συνέβη Εκεί

και Τότε έχει ξανασυμβεί και πριν και μετά. Όχι σε αυτή την έκταση. Όχι με αυτή την μεθοδικότητα. Αλλά έχει ξανασυμβεί και τίποτα δεν εγγυάται πως δε θα επανέλθει στον μέλλον. Εκατοντάδες πογκρόμ και επιθέσεις εναντίον του γκέτο σε όλη την Ευρώπη (και ακόμα και στην Ελλάδα) έχει καταγράψει η ιστορία. Το Ολοκαύτωμα δεν ήταν άλλο από ένα γιγάντιο, τερατώδες πογκρόμ οργανωμένο με μεθοδικότητα και επιστημονική ακρίβεια. Αλλά οι ρίζες του είναι ίδιες.

Οι ιστορικοί επισημαίνουν τώρα ότι η αντιεβραϊκή μανία του Χίτλερ δεν ήταν υπόθεση ενός ή έστω λίγων ανθρώπων - αλλά ενός ολό-

κληρου λαού. Μπορεί να μην σκότωσαν όλοι, αλλά συνεργάστηκαν πολλοί, ανέχτηκαν περισσότεροι και ακόμα περισσότεροι γνώριζαν. Όπως επίσης δεν ήταν υπόθεση λίγων ετών. Για να φυτρώσει ο σπόρος που έσπειρε ο Χίτλερ, προηγήθηκαν δεκαετίες αντισημιτικής προπαγάνδας που είχαν διαποτίσει και διαβρώσει την πλειοψηφία των Γερμανών.

Το Ολοκαύτωμα δεν είναι μια στιγμιαία ιστορική απόφαση. Είναι η κορύφωση μίας μακροχρόνιας διαδικασίας. Δεν μπορείς από την μία μέρα στην άλλη να μεταβάλλεις τα συναισθήματα και την στάση ενός λαού.

Τώρα θα μου πείτε γιατί τα λέω

Συνέχεια στη σελ. 13

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Το Κοινοτικό Εβραϊκό Σχολείο Δράμας, το 1932. Περιγραφή για την Εκδήλωση Μνήμης για την Ισραηλιτική Κοινότητα Δράμας δημοσιεύεται σ' αυτό το φύλλο του περιοδικού.

Η Παρουσία των Εβραίων στην Πάτρα

Με αφορμή την τελετή μνήμης και τιμής
για τους Εβραίους Πατρινούς - Θύματα της Χιτλερικής Θηριωδίας 1943-'44.

Του κ. ΑΠΟΣΤ. ΜΑΡΓΕΛΗ,
Εκπαιδευτικού - Μέλους της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών.

*Σε ρώτησα φορές και φορές να πεις.
Να μάθω για μια κόλαση μες στην κόλαση.
Μα συ, κάθε φορά έστελνες πέρα μακριά το βλέμμα
και σώπαινες...
Μια σιωπή - μαρτυρία ολάκερη...
Μαρτυρία της φρίκης αναντίγραφη....*

Αυτή εδώ η αποψινή μας συνάθροιση έχει το δικό της ειδικό βάρος κι εκπέμπει το δικό της μήνυμα. Ερχεται να συνεκτιμηθεί στις εκδηλώσεις μνήμης και τιμής στους 142 Εβραίους της Κοινότητας Πάτρας - Αγρινίου που συμποσούνται στα 6.000.000 αθώα θύματα της Χιτλερικής Θηριωδίας του 1943-44.

Και μια εκδήλωση μνήμης και τιμής είναι εξ ορισμού έκφραση ανθρωπίνης ευαισθησίας και αδόλου αδελφισμού.

Μνήμη και τιμή αρμόζει για εκείνους που ανυποψίαστα σφαγιάστηκαν στο βωμό μιας απάνθρωπης ιδεολογίας σε καιρούς δίσεκτους, σκοτεινούς, αδελ-

φοκτόνους.

Ευαισθησία και αδελφισμός είναι τα κυρίαρχα στοιχεία προσομοίων εκδηλώσεων.

Ευαισθησία της μνήμης της ψυχής. Ευαισθησία του νου, της κρίσης.

Με ευαισθησία και αδελφισμό στρατευούμε αγεραστές τις μνήμες μας για εκείνα τα δύσκολα χρόνια που κηλίδωσαν τον αιώνα μας.

Ο Εβραϊσμός στην Ελλάδα έχει το τραγικό προνόμιο να είναι ο τρίτος (μετά τη Λιθουανία και την Εσθονία) σε ποσοτικό αφανισμό στον Ευρωπαϊκό χώρο εκείνες τις αποφραδες ημέρες, αφού η εξόντωση του έφτασε στο 86%.

Πριν από το Γερμανικό διωγμό του 1943-44 στην Ελληνική Επικράτεια ο Εβραϊκός πληθυσμός ήταν 77.377 κάτοικοι. Αμέσως μετά το διωγμό απέμειναν μονάχα 10.226 κάτοικοι (μακάβριο ποσοστό μείωσης 86%).

Ειδικότερα, η εβραϊκή κοινότητα Πάτρας - Αγρινίου αριθμούσε τότε 265 άτομα, κι αφανίστηκαν 142 - ποσοστό 53%.

Για την ιστορική πιστότητα, ας σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό εξόντωσης του Εβραϊκού στοιχείου στην Ελλάδα ήταν στις Κοινότητες Ξάνθης και Σερρών (99%). Από τους 550 Εβραίους της Ξάνθης τότε, σώθηκαν 6

από τους 600 των Σερρών μοναχα 3...

Τα στοιχεία είναι αδιάψευστοι μάρτυρες - αιώνιοι, αδυσώπητοι, και ανελέητοι - του ολοκληρωτικού χιτλερισμού, μιας μοναδικά αρρωστημένης στρατηγικής απανθρωπισμού που γνώρισε η ανθρωπότητα.

Η γενοκτονία των Εβραίων ανήκει στα ιστορικά γεγονότα που προκαλούν ρίγος, φρίκη και αποτροπιασμό και παραπέμπουν σε αναλύσεις, σε κριτικές στάσεις, σε απαριθμήσεις, σε λογισμούς, διαλογισμούς, αναλογισμούς και απολογισμούς.

Είναι από εκείνα τα ιστορικά

γεγονότα που κρατούν ξυπνια την πανανθρώπινη συνείδηση, που δεν της επιτρέπουν το ληθαργικό την αποσιώπηση, τη λησμονία, τον εφησυχασμό.

Για τον Ελλαδικό χώρο ο Εβραϊσμός έχει ξεχωρή σημασία - ιστορική, δημογραφική, διαπολιτισμική.

Σ' ολόκληρη την Ευρώπη η αρχαιότερη Εβραϊκή Κοινότητα είναι η Ελληνική. Σήμερα, στο λυκόφως του 20ου αιώνα συμπληρώνει ζωή 2300 χρόνων.

Είναι φυσικό κι επομένο μια κοινότητα με τη δική της φυλετική ετερογένεια, που εμφυτεύεται σε μια ευρύτερη συγκροτημένη και

νωνία και συμπορεύεται με κείνη να σαρκώνεται, να ομογενοποιείται, να συμιασχει, να συναγωνιά.

Στη μακρόχρονη συνύπαρξη Εβραϊκών Κοινοτήτων με την ελληνική κοινωνία δείχθηκε πόσο οι ψυχές ξέρουν να αλληλοαναγνωρίζονται, πόσο οι άνθρωποι μπορούν να συναδελφώνονται, πόσο οι κοινωνίες μπορούν ν' απαλύνουν τις ετερότητές τους.

Είναι γνωστό ότι η διασπορά των Εβραίων ανά τον κόσμο σημειώθηκε μετά την αιχμαλωσία της Βαβυλώνας (586-530 π.Χ.) και τον πόλεμο των Μακκαβαίων (170-161 π.Χ.).

Η Εβραϊκή παρουσία στον Ελλαδικό χώρο μαρτυρείται από τον 3ο π.Χ. αιώνα. Από τότε σημειώνεται παρουσία Εβραίων και στην Πάτρα, όπως μαρτυρεί ο Ιουδαίος Φίλων. Ραββίνοι λόγιοι αναφέρουν ότι στην Πάτρα οι Εβραίοι ήρθαν στα χρόνια του Σέλευκου της Συρίας, κάπου το 300 π.Χ.

Στην περίοδο της Ρωμαϊοκρατίας κι αργότερα στα χρόνια του Βυζαντίου οι Εβραίοι της Πάτρας αναπτύσσονται σε κοινότητα με ξεχωριστό δυναμισμό. Σπουδαίοι τεχνίτες και έμποροι Εβραίοι σημάδεψαν την καθημερινή ζωή της πόλης - ιδιαίτερα στις περιοχές Βλατερού, Αγιαλεξιώτισσας και Αρόης.

Η περιοχή της σημερινής Αρόης κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας φιλοξενούσε την Εβραϊκή συνοικία γνωστή και σαν Εβραϊομαχαλάς.

Το τοπωνύμιο άλλωστε, "Εβραϊομνήματα", διασώζεται στην περιοχή ως σήμερα και είναι ενδεικτικό και εύγλωττο.

Τα Εβραϊκά καταστήματα, εξάλλου, ήταν αναπτυγμένα στο Τσιβδί, παραλιακή συνοικία στο λιμάνι, ανάμεσα στο σημερινό ναό Αγ. Ανδρέου και στην οδό Γούναρη.

Αριστοι έμποροι, πορφυροβά-

φοι, αργυραμοιβοί. Εκείνα τα χρόνια ήταν σύστημα η κυκλοφορία του κίβδηλου νομίσματος. Έτσι έμεινε η ονομασία Κίβδοι (Τσιβδοί) - Κίβδηλοι. Κι ο τόπος των συναλλαγών Κιβδεϊον - Τσιβδί.

Είναι γνωστό κι έχει ιστορικά καταδειχτεί ότι η Εβραϊκή δραστηριότητα σ' όλους τους τομείς - ιδιαίτερα στον έμπορο - οικονομικό - οδηγούσε πάντα, στην προκοπή, την ατομική και τη συλλογική. Αυτό προϋποθέτει το οργανωτικό και μεθοδικό δαιμόνιο των Εβραίων, όπου κι αν βρέθηκαν, όποτε.

Στην Πάτρα το Εβραϊκό στοιχείο οργανώθηκε με τρόπο προσεκτικό και μακρόπνοο. Με ευλάβεια και προσήλωση, με προοπτική και αγωνία.

Μετά την κατάληψη από τους Τούρκους της Πάτρας παρατηρείται αύξηση του Εβραϊκού πληθυσμού στην πόλη, εξαιτίας των θρησκευτικών διωγμών του Φερδινάνδου και της Ισαβέλλας που ανάγκασαν χιλιάδες οικογένειες Ισπανοεβραίων να εγκαταλείψουν τη χώρα τους.

Οι Εβραίοι προστατεύονται από τους Τούρκους κατακτητές σαν εμπορευόμενοι, όπως άλλωστε και οι Έλληνες που κέρδιζαν χρήματα, γιατί κατά τον Προφήτη : "Όποιος κερδίζει χρήματα ευχαριστεί το Θεό".

Τον 16ο αιώνα οι Εβραίοι έχουν προνομιούχο θέση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπου κατέχουν θέσεις εμπιστευτικές - γιατροί, δραγουμάνοι, διπλωμάτες.

Στην Πάτρα το 17ο αιώνα υπήρχαν 4 συναγωγές και ο Εβραϊκός πληθυσμός ήταν το 1/3 του όλου πληθυσμού της πόλης. Κάπου 1500 άνθρωποι. Κατά το 1745 σημειώνεται επιδημία πανώλης που αποδεκατίζει πολλούς Εβραίους και κρατά το ποσοστό του Εβραϊκού πληθυσμού της Πάτρας πολύ χαμηλό ως τον περασμένο αιώνα.

Στις αρχές του αιώνα μας σημειώνεται σημαντική αύξηση των Εβραίων κατοίκων της Πάτρας, που ανασυγκροτούν την κοινότητά τους με Πρόεδρο τότε το Ζαχαρία Βιντάλ.

Το 1917 χτίζουν σε ιδιόκτητο οικόπεδο, στην οδό Παντανάσσης 34, συναγωγή και ιδρύουν εβραϊκό σχολείο. Η Εβραϊκή συναγωγή της Πάτρας λειτουργούσε ως το 1955.. Τον ίδιο χρόνο χρησιμοποιείται σαν εβραϊκό νεκροταφείο χωριστό τμήμα του Α' Δημ. Νεκροταφείου της πόλης.

Στην απογραφή του 1928 καταγράφονται 161 Εβραίοι, ενώ λίγο πριν από τον φονικό πόλεμο του 1940 στην Πάτρα και στο Αγρίνιο ζούσαν 265 Εβραίοι.

Στην απογραφή του 1951 - τελευταία απογραφή όπου ο Ελληνικός Πληθυσμός καταγράφεται ως προς το θρήσκευμα - οι Εβραίοι σ' όλο το νομό Αχαΐας ήταν 49. Σήμερα στην Πάτρα ζει μόναχα ένας Εβραίος - ο έσχατος.

Εσβησε σιγά - σιγά η Εβραϊκή κοινότητα της Πάτρας. Άλλοι καιροί, άλλες συνθήκες, άλλες προτεραιότητες, άλλες ευκαιρίες σήμερα.

Σε μας εδώ, ωστόσο, ζουν οι μνήμες. Μια αδιόρατη ψυχοπνευματική συγγένεια, έτσι σαν γέφυρα ευγένειας και προσήνειας των δύο λαών.

Κι ακόμα, σε τούτη την Πατρίκή γειτονιά, στο Ζαβλ'ι, ένας ταφικός χώρος θα θυμίζει τις μεταφυσικές αγωνίες των φίλων, αδελφών Εβραίων.

Ένας χώρος από εκείνους που δεν αφήνουν ποτέ να σπάνε οι δεσμοί.

Η αναδρομή αυτή θεωρήθηκε χρήσιμη για να καταφανεί η Εβραϊκή παρουσία στην περιοχή μας και επομένως για να βιώσουμε καλύτερα τα γεγονότα που παραπέμπουν σε τούτη την επιμνημόσυνη εκδήλωση.

54 χρόνια μετά το ολοκαύτωμα των Εβραίων της Ελλάδας - την ντροπή του αιώνα μας - ο οικουμενικός άνθρωπος δεν έχει παρά να ριγιά εκ βαθέων, να συγκλονίζεται για να μην ξεχνά - να μην επιτρέψει στη μνήμη του να ξεχνά. Η οδύνη των 6.000.000 Εβραίων - θυμάτων της ναζιστικής θηριωδίας - είναι οδύνη του κόσμου, οδύνη του ανθρώπου, όπου τόπος και χρόνος.

Η δική μας αποψινή σύναξη έχει την αντίστοιχη υποχρέωση. Να θυμηθεί. Να αναρριπίσει τις μνήμες και να ανακαλέσει τα γεγονότα. Έχει το ιερό καθήκον να μη λησμονά. Για μας εδώ, σ' αυτό τον προσδιορισμένο χώρο της Πάτρας, τα 142 θύματα εκείνης της ανεκλάλητης απανθρωπίας αποτελούν πρωτογενές ερέθισμα για την κριτική στάση μας απέναντι στην Ιστορία.

Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι μιλάμε για θύματα αδελφούς - αφού κατά τον Απόστολο:

"Ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην".

Οι Εβραίοι στην Ελλάδα στην Πάτρα, έγιναν και οι ίδιοι Έλληνες ζυμώθηκαν με μας, με το πνεύμα μας, με τις αρετές, με τα ελαττώματά μας. Στο μοναδικό χωνευτήρι τούτου του τόπου ελληνοποιήθηκαν.

Δεν μας χώριζε τίποτα, δεν μας χωρίζει τίποτα, ούτε κι αυτό το θρησκευτικό φρόνημα, όπως καταδείχνουν τα αλληπάλληλα συναρπαστικά γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας μας. Οσάκις η πατρίδα κινδύνεψε Έλληνες και Εβραίοι βρέθηκαν πλάι - πλάι κι αγωνίστηκαν το ίδιο για την κοινή μοίρα

αυτού του τόπου.

Ακριβώς γι' αυτό, στον αποτρόπαιο διωγμό του 1943-44 ο Έλληνας Χριστιανός βρέθηκε πλάι στον Εβραίο αδελφό. Η καρδιά του χτύπησε το ίδιο, όπως θα χτυπούσε για τον ομογάλακτο αδελφό του.

Πώς να λησμονήσουμε τη λεβεντιά του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού

Ο μοναδιαίος για την ανθρωπινή ιστορική διαδρομή ρατσισμός που καλλιέργησε και εξέφρασε με υπερεγκληματικό τρόπο ο Χίτλερ μάτωσε τον οικουμενικό άνθρωπο, μάτωσε το ανθρωπινό γένος με τρόπο αιώνιας απέχθειας και κατάδικης.

Τούτες τις ημέρες, η κοινωνία

Από την εκδήλωση του Πολιτιστικού Συλλόγου Ζαθλανίου. Στο κέντρο διακρίνονται η εκπαιδευτικός του Κ.Ι.Σ.Ε. κα Τζιλντά Αντζελ και η πρόεδρος της Ένωσης Ομήρων κα Μπέρι Ναχμία

νού και των άλλων 29 έγκριτων Ελλήνων όταν υπέγραψαν εκείνο το ιστορικό, το παθιασμένο από πόνο και ανθρωπιά, από αδελφισμό και αγάπη έγγραφο προς τους Γερμανούς ιθύνοντες το 1943, στο οποίο με άκρως αυστηρό ύφος ταυτίζουν απόλυτα τους Έλληνες Ορθόδοξους με τους Έλληνες Ισραηλίτες υπό μία και μόνη έννοια: "Έλληνες".

Ποτέ τούτος ο τόπος δεν αφέθηκε στην λησμοσύνη. Ιδιαίτερα σε θέματα που προσβαλλουν την ανθρωπινή αξιοπρέπεια. Οι Ισραηλίτες - θύματα ήταν πράξη που έθιγε το Ελληνικό φιλοτιμίο, την Ελληνική ευαισθησία για τον άνθρωπο, πολύ περισσότερο για τον αδελφό, για τον συνέλληνα.

των ανθρωπών δικαιούται και ταυτόχρονα υποχρεούται.

Δικαιούται να ελπίζει στο μη προσόμοιο, υποχρεούται να θυμάται το μηδέποτε παρεγγραμμένο.

Οι ταφοί των μυριάδων θυμάτων αναδίδουν οδύνη, αλλά και δόξα, αισχύνη, αλλά και ηρωισμό.

Εμείς σπεύδουμε, συνυπευθύνου και συναδελφοί να ανανεώσουμε το ακοίμητο φως, να καταθέσουμε της ψυχής μας το ριγός και να συνομολογήσουμε πως εκείνων των θυμάτων, των αθώων και αδελφών είναι αειζώς και αειθερής η μνήμη.

(Ομιλία που εκφωνήθηκε στις 12 Απριλίου 1997 στο Πνευματικό Κέντρο του Πολιτιστικού Συλλόγου Ζαθλανίου - Πατρών).

Η ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Σημείωμα του Ραββίνου Ελιάου Μπαρζιλάι

Κατά την τελευταία μου επίσκεψη στο Ισραήλ, μου ζητήθηκε να γράψω για τη διάσωση των Εβραίων της Αθήνας κατά την περίοδο που κυβερνούσαν οι Γερμανοί. Πριν να γράψω για το θέμα αυτό θα ήθελα να υπενθυμίσω το γεγονός ότι και η Κοινότητα των Αθηνών έχασε πολλούς ομόθρησκους, αλλά στην πραγματικότητα άλλες Κοινότητες της Ελλάδας έχασαν ποσοστό 50-90% του δυναμικού τους, ενώ η Κοινότητα της

Αθήνας έχασε περίπου 10% του δυναμικού της.

Σύμφωνα με επίσημες στατιστικές το έτος 1943 υπήρχαν στην Αθήνα 7000 Εβραίοι και οι ναζί πήραν 800. Επίσης σκοτώθηκαν 700 και περίπου 100 άτομα μετά τον πόλεμο γύρισαν στην Αθήνα.

Αν και ο αριθμός των εγγεγραμμένων Εβραίων κατά το 1943 ήταν 3000, οι υπόλοιποι 4000 ήταν μετανάστες από άλλες πόλεις της Ελλάδος, ειδικά από την Θεσσαλονίκη.

Όταν έπεσε η Ελλάδα στα χέρια των ιταλο-γερμανών κατά το 1941 κυριεύτηκε η Αθήνα από τους Ιταλούς, οι οποίοι συμπεριφέρθηκαν σχετικά καλά στους Εβραίους. Όταν όμως η Γκεστάπο πήρε στα χέρια της την κυριαρχία, στις πρώτες ημέρες (χωρίς να πάρει άδεια από τους Ιταλούς) φυλάκισαν πολλούς σπουδαίους Εβραίους, πήραν σημαντικά βιβλία από την Ραββινεία και ειδικά τα βιβλία του αρχι-ραββίνου της Αθήνα Χαΐμ Καστέλ που γεννήθηκε στη Χεβρώνα.

Εκτός από αυτό οι γερμανοί γαλούχησαν νεαρούς Έλληνες εναντίον των Εβραίων. Ονόμασαν αυτό Εθνικό Σοσιαλιστικό και Πατριωτικό Κίνημα με απώτερο σκοπό την ενόχληση των Εβραίων και την προπαγάνδα εναντίον τους.

Η Γκεστάπο δημιούργησε το κλάμπ των Ελλήνων που αγαπούσαν τους Γερμανούς και το ονόμασε HITLER BOND που είχε σκοπό να απειλήσει τους Εβραίους και να

τους κάνει πόλεμο νεύρων.

Το 1941 όταν η Γκεστάπο συνέλαβε και φυλάκισε το Συμβούλιο της Κοινότητας, τότε ανέλαβα αναγκαστικά και τα θέματα της Κοινότητας και της Ραββινείας. Έτσι ήμουν σε επαφή με τον Διοικητή της Αθήνας, συνταγματάρχη Λιόνη.

Εκείνη τη χρονιά, κάποιο βράδυ η Γκεστάπο οργάνωσε επίθεση εναντίον της Συναγωγής και Γραφείων της Κοινότητας. Η αντισημιτική Ελληνική οργάνωση που ανέφερα παραπάνω, με περίπου 100 νεαρούς Έλληνες, οπλισμένους και οδηγούμενους από 8 Γερμανούς στρατιώτες, επιτέθηκαν με θόρυβο στην οδό Μελιδώνη, εσπασαν τα τζάμια, λεηλάτησαν και πήραν πράγματα αξίας και είχαν σκοπό να κάψουν τη Συναγωγή και τα Γραφεία της Κοινότητας.

Τότε ζήτησα βοήθεια από τους Ιταλούς και μεγάλος αριθμός караμπινιέρων κατόρθωσα να

έρθει στην οδό Μελιδώνη και όχι μόνο σώθηκαν τα γραφεία και η Συναγωγή (κατά τη στιγμή που είχαν ανάψει βενζίνη για να μας κάψουν) αλλά συνελήφθησαν πολλοί από αυτούς που μεταξύ τους ήταν και 5 Γερμανοί στρατιώτες.

Οι Ιταλοί με υποστήριξαν όταν οι Γερμανοί ζήτησαν να απελευθερώσουν τους Γερμανούς στρατιώτες που είχαμε πιάσει. Εγώ δεν συμφώνησα, παρά μόνο μετά από μακριές συνομιλίες με την ειδική Αστυνομία που συμφώνησε να μου δώσει υπογεγραμμένη και σφραγισμένη βεβαίωση ότι ομάδα διαρρηκτών πήραν με τη βία όλο το αρχείο της Εβραϊκής Κοινότητας στην Αθήνα και όλα τα βιβλία και σημειωματάρια. Αυτή η βεβαίωση χρησιμοποιήθηκε μετά από δύο χρόνια, το 1943, ως έγγραφο σπουδαίο για τη διάσωση των Εβραίων της Αθήνας.

Αν και κατά τη διάρκεια 1941-'43 η Γκεστάπο δεν μπορούσε να

Γερμανικά τανκς σταθμευμένα κάτω από την Ακρόπολη, Απρίλιος 1941 (Από το βιβλίο του M.Mazower "Στη Ελλάδα του Χίτλερ").

δράσει ελεύθερα γιατί η Ιταλική κυριαρχία την εμποδίζει, οι Γερμανοί δεν άφησαν καμία ευκαιρία όποτε μπορούσαν να ενοχλούν τους Εβραίους.

Έτσι την παραμονή του Γίوم Κιπούρ του 1942 αντιστασιακή οργάνωση κατάφερε να βάλει μια ωρολογιακή βόμβα στο κτίριο της ΕΣΠΟ και ως αποτέλεσμα πήρε φωτιά το κτίριο η οποία μεταδόθηκε στο διπλανό κτίριο που ήταν η Λέσχη Στρατιωτικών του Γερμανικού Στρατού. Πολλοί κήκαν μεταξύ των οποίων ήταν Έλληνες και Εβραίοι. Κατά τη διάρκεια που εμείς οι Εβραίοι διαβάσαμε το "Καλ Νιδρέ" η Γκεστάπο συνέλαβε 10 επιφανείς Εβραίους μέχρι να ανακαλύψουν τι ακριβώς έγινε.

Εγώ διαμαρτυρήθηκα στους Ιταλούς για αυτή τη σύλληψη και μετά από 20 μέρες κατάφερα να ελευθερώσω τους συλληφθέντες.

Ήρθε όμως η μέρα κατά την οποία η Γκεστάπο κινήθηκε πιο δραστικά. Ήταν Σεπτέμβριος του 1943 όταν η Ιταλία έπεσε από τις Άγγλο - Αμερικάνικες δυνάμεις ενώ οι Γερμανοί κατέλαβαν όλη την Αθήνα. Μαζί με το Γερμανικό Στρατό ήρθαν στην Αθήνα και 300 μέλη της Επιτροπής Rosenberg με επικεφαλής τον Βισλιτσένι. Ο σκοπός της επιτροπής αυτής, ήταν να καθαρίσουν την Αθήνα από τους Εβραίους.

Την 21-9-1943 με διέταξαν να πάω στην Γκεστάπο και όταν μπήκα εκεί, στην οδό Λουκιανού 14, με περικύκλωσαν 5 Γκεσταπίτες ντυμένοι στα μαύρα που κρατούσαν πιστόλια και με διέταξαν να κάνω ό,τι μου πούνε χωρίς ερωτήσεις και δισταγμούς. Με διέταξαν να ετοιμάσω σε 12 ώρες λίστα όλων των Εβραίων με ονόματα, διευθύνσεις, των σπιτιών τους

(ξεχωριστά από Έλληνες Εβραίους από τους ξένους Εβραίους), λίστα με τις περιουσίες τους, τις διευθύνσεις εργασιών τους, τα γραφεία της Εβραϊκής Κοινότητας και όλα τα συναφή και τους λογαριασμούς των Εβραίων στις Τραπεζές. Κατά την έξοδό μου από την Γκεστάπο τους υποσχέθηκα ότι όλα θα γίνουν όπως μου είπαν. Αυτό τους ησυχάσε και με αφήσαν ελεύθερο ως την επόμενη ημέρα. Για μένα εκείνη η νύχτα ήταν νύχτα δουλειάς. Παρά τον κίνδυνο της ζωής μου είχα να κάνω δυο πολύ σημαντικές δουλειές. Πρωτον, να κάψω όλα τα βιβλιάρια των νέων μελών που ήταν στην Κοινότητα και δευτερον να καλέσω σε συνέλευση στη Συναγωγή όλους τους Εβραίους και να τους εξηγήσω ότι πρέπει να αφήσουν αμέσως τα σπίτια τους, να σωθούν, ότι μπορούν και να απομακρυνθούν

Οι πρώτες Γερμανικές δυνάμεις μπαίνουν στην Αθήνα, 27 Απριλίου 1941. (Από το διθλίο του Μ. Mazower "Στην Ελλάδα του Χίτλερ").

έτσι ώστε ούτε οι Γερμανοί ούτε οι Έλληνες γείτονες να μην ξέρουν που είναι. Σ' αυτούς που δεν ήρθαν τηλεφώνησα και τους είπα μεταφορικά (για να μην καταλάβουν οι Γερμανοί) ότι "ο άρρωστος είναι πολύ βαριά και οι γιατροί προτείνουν να φύγει από την πόλη και να πάει στα βουνά".

Στις 22-9-1943 εμφανίστηκα το πρωί στη Γκεστάπο και τους ενημέρωσα ότι δεν έφερα καμιά λίστα μαζί μου. Ο αδιάτακτος Βισλιτσένι θύμωσε και χτύπησε το χέρι του στο τραπέζι. Τότε έβγαλα και του έδωσα την επίσημη βεβαίωση της Ειδικής Γερμανικής Αστυνομίας από το 1941 (όπως ανέφερα στην αρχή) στην οποία έγραφε ότι διαρρήκτες μπήκαν στα γραφεία της Κοινότητας και έκλεψαν τα αρχεία. Πρόσθεσα ότι από τότε δεν έγινε καινούργιο αρχείο και μέσα στις 12 ώρες που μου έδωσαν δεν μπορούσα να θυμηθώ τα ονόματα των

Εβραίων. Έτσι μου έδωσαν επιπλέον 48 ώρες.

Κατά τη έξοδό μου από την Γκεστάπο αποφάσισα να συνεχίσω το έργο της διασώσεως των Εβραίων. Τηλεφωνήθηκα με την ηγεσία των ανταρτών της Αθήνας και τους ζήτησα να τακτοποιήσουν όλες τις λεπτομέρειες για την φυγή των Εβραίων από την Αθήνα. Η συμφωνία αυτή ήταν γραπτή και οι λεπτομέρειες ήταν:

- Το έργο των ανταρτών ήταν να διασώσουν όλους τους Εβραίους της Αθήνας και να τους στείλουν στην Ελεύθερη Ελλάδα, δηλαδή στα βουνά, να τους βρουν τροφή και καταφύγιο όσο περισσότερο μπορούν. Οι Εβραίοι δεν θα ήταν υποχρεωμένοι να πολεμήσουν στο πλευρό τους κατά των Γερμανών αλλά όποιος νέος Εβραίος ήθελε να ενωθεί μαζί τους θα είχε όλα τα δικαιώματα των ανταρτών.

Ως αντάλλαγμα υποχρεώθηκα να τους δώσω τα χρήματα της Κοινότητας που ήταν στην Τράπεζα και μετά τη διάσωση θα τους έδινα βεβαίωση γι' αυτό το καλό που θα έκαναν στους Εβραίους για να το χρησιμοποιήσουν στις Οργανώσεις των Εβραίων της Αμερικής και Τουρκίας.

Επιπλέον μάζεψα από τους πλουσίους Εβραίους χρήματα και τα μοίρασα σ' όλους τους φτωχούς για να μπορέσουν να καλύψουν τα έξοδά τους μέχρι να φτάσουν στους αντάρτες.

Αυτό ήταν το Κεφάλαιο της διάσωσης των Εβραίων της Αθήνας όπου περίπου 3000 άτομα διασώθηκαν από μένα και τους αντάρτες κατά τη διάρκεια του ενάμιση χρόνου ως το τέλος του πολέμου, τον Οκτώβριο του 1944.

[Το παραπάνω σημείωμα έγραψε το 1954 ο Ραββίνος Ελιάου Μπαρζιλαι, Αρχιραββίνος της Αθήνας, γεννηθείς στη Θεσσαλονίκη].

ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΤΟΥ ΓΙΑΝΤ ΒΑΣΕΜ ΣΤΟΥΣ “ΔΙΚΑΙΟΥΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ”

Στις 5 Μαΐου 1997 έγινε στην Αθήνα, στην κατοικία του Πρέσβη του Ισραήλ στην Ελλάδα κ. Ραν Κούριελ, η τελετή απονομής διπλωμάτων και μεταλλίων του Ιδρύματος Γιαντ Βασέμ, σε Έλληνες Χριστιανούς που κατά τη διάρκεια της Κατοχής βοήθησαν τους Εβραίους συμπολίτες τους να διαφύγουν τον κίνδυνο του διωγμού, του εκτοπισμού και της εξόντωσης.

Όπως είναι γνωστό, το Ίδρυμα Διατήρησης και Διαιώνισης της Μνήμης Ηρώων και Μαρτύρων του Ολοκαυτώματος, όπως είναι η πλήρης ονομασία του Γιαντ Βασέμ που εδρεύει στο Ισραήλ, απονέμει - ύστερα από σχολιαστικές και πολυετείς έρευνες, τον τίτλο του “Δικαίου των Εθνών” και το μετάλλιο στους Ηρώες του Ολοκαυτώματος.

Κατά την τελετή τιμήθηκαν:

Γιώργος και Παρασκευή
Αγγελοπούλου

Ο Γιώργος και η Παρασκευή Αγγελοπούλου, οι οποίοι τιμήθηκαν, μετά θάνατον, βοήθησαν την οικογένεια Ναχμία να διαφύγει τη σύλληψη, μεταφέροντας όλα τα μέλη της με άμαξα μέχρι την Μεθώνη, όπου κρύφτηκαν στην οικία Βαφειάδη.

Τηλέμαχος Αποστολόπουλος και Τούλα Αποστολοπούλου

Ο Τηλέμαχος Αποστολόπουλος και η αδελφή του Τούλα Αποστολοπούλου, όταν άρχισε ο διωγμός, έκρυψαν την νεαρή Υβόννη Καπουάνο στο σπίτι τους στην Εκάλη επί 4 μήνες, φροντίζοντας με στοργή για τις ανάγκες της ανιδιοτελώς και με κίνδυνο της ζωής τους. Ένας καλός άνθρωπος, ο κηπουρός της οικογένειας, την ειδοποίησε ότι οι Γερμανοί θα έρχονταν να τη συλλάβουν, οπότε αναγκάστηκε να αφήσει το κρυπτήγγοτό της.

Παναγιώτης Βεζερίδης, Αικατερίνη Βεζερίδου & Μαρίκα Παπαδαντωνάκη.

Η Όλγα Αζαριά ήταν μαθήτριά όταν άρχισε ο διωγμός. Η οικογένειά της έμενε στη Βέροια. Όταν η κατάσταση έγινε επικίνδυνη για τους Εβραίους της πόλης και με σύσταση της μητέρας του γιατρού Βεζερίδη, η οκταμελής οικογένεια Αζαριά αποφάσισε να κρυφθεί. Την ευθύνη όλη ανέλαβε ο Παναγιώτης Βεζερίδης και με την βοήθεια των άλλων μελών της οικογένειας, δηλαδή του αδελφού του Βασίλη, της αδελφής του Μαρίας Παπαδαντωνάκη και βεβαία της

Ο πρέσβης του Ισραήλ κ. Ραν Κούριελ ενώ επιδίδει το τιμητικό δίπλωμα του Γιαντ Βασέμ. Στο κέντρο ο Αντιπρόεδρος του Κ.Ι.Σ. κ. Λέων Λεβής.

μητέρας του Αικατερίνης. Χώρισε την οικογένεια σε δύο ομάδες και έκρυψε την μία στο σπίτι της μητέρας του και την άλλη στο σπίτι ενός γείτονα, αξιωματικού του Στρατού. Τα διασωθέντα μέλη της οικογένειας λένουν ότι όχι μόνο βοηθήθηκαν από την οικογένεια Βεζερίδη ανιδιοτελώς, αλλά είναι βεβαίοι ότι πληρώσε ο Παναγιώτης Βεζερίδης από την τσέπη του τον οδηγό που τους οδήγησε, σε άλλη φάση του διωγμού, στα βουνά. Ο ίδιος φρόντισε ακόμα και να τους στέλνει τρόφιμα στο βουνό, οπότε αυτό ήταν δυνατόν, με κίνδυνο της ζωής του.

Ο κ. Αζαριά για λόγους υγείας, δεν παρέστη κατά την τελετή αλλά τηλεγράφησε τα παρακάτω: “Με πραγματική λύπη έχω την τιμή να σας ανακοινώσω

ότι λόγω απροόπτου προβλήματος υγείας, αδυνατώ, παρά πάσαν σφοδράν επιθυμίαν μου, να μετάρχω στην σημερινή σεμνή και συγκινητική τελετή της απονομής από σας κε Πρέσβη, ως εκπροσώπου και εκ μέρους του Κράτους του Ισραήλ, ηθικών αμοιβών σε πρόσωπα, τα οποία βοήθησαν Εβραίους να αποφύγουν τον εκτοπισμό και την εκτέλεσή τους από τους Γερμανούς. Και αυτό τελείως ανιδιοτελώς, χωρίς να αποβλέπει σε κάτι τι, να προσδοκά κάτι. Και εδώ ακριβώς βρίσκεται το μεγαλείο της ψυχής του σωτήρος μας, του Ιατρού Παναγιώτη Βεζερίδη.

Αγαπητέ μας Παναγιώτη, στον παράδεισο, όπου ασφαλώς αναπαύεται η ευγενής και γενναία ψυχή σου, θέλω να σου πω ότι η ευγνωμοσύνη μας σε σένα αλλά και προς την αγαπημένη σου γυναίκα και τα παιδιά σου Μιχάλη και Βασίλη θα είναι παντοτινή.

Χανανία Αζαριά
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου»

Κώστας και Αγγέλα Μακοπούλου

και Μαρίνα Κατιρζόγλου

Όταν το 1943 οι Εβραίοι υποχρεώθηκαν από τους Γερμανούς να παρουσιασθούν και να εγγραφούν στους καταλόγους της Κοινότητας ο Σλόμο Χανανιά αποφάσισε μαζί με την οικογένειά του να μην παρουσιασθεί, αλλά να αναζητήσει κρησφύγετο. Με την βοήθεια της Αγγέλας Μακοπούλου μπόρεσαν να κρυφτούν οι μισοί στο δικό της σπίτι και οι μισοί στο σπίτι της αδελφής της Μαρίνας Κατιρζόγλου. Όταν για διάφορους λόγους ήταν πλέον επικίνδυνο να παραμείνουν σ' αυτά τα σπίτια, οι δύο αδελφές βρήκαν άλλο καταφύγιο για τους υπό διωγμό Ισραηλίτες, στην οικία Γεωρού, μέχρι την απελευθέρωση. Την ανθρωπιστική αυτή βοήθεια πρόσφεραν οι δύο αδελφές χωρίς κανένα αντάλλαγμα.

Ιωάννης Λεωνιδάκης
και Σωτήρης Λεωνιδάκης

Όταν άρχισε ο διωγμός το 1943, ο Ιωάννης Λεωνιδάκης έκρυψε την οικογένεια Λεβή στο σπίτι του στο Χαλάνδρι, αφού εφοδίασε όλα τα μέλη της με πλαστές ταυτότητες. Ο γιος του Σωτήρης επισκεπτόταν καθημερινά την κρυμμένη οικογένεια και φρόντιζε τόσο για την διατροφή της, όσο και για την ασφάλειά της μέχρι την απελευθέρωση. Την ανθρωπιστική βοήθεια πρόσφεραν με κίνδυνο της ζωής τους και χωρίς κανένα αντάλλαγμα.

Μήτσος και Αθηνά Λούρη

Ο νεαρός Ισραήλ Μιωνής, ηλικίας 9 ετών όταν ξέσπασε ο διωγμός, διέφυγε την σύλληψη των άλλων μελών της οικογένειάς του και τριγύριζε χαμένος

στην Αθήνα και κλαίγοντας στους δρόμους, όταν τον συνάντησε ο μικρός Γιώργος Λούρης.

Ο Γιώργος παρακάλεσε τους γονείς του Μήτσο και Αθηνά Λούρη, να κρύψουν το μικρό Ισραηλίτη στο σπίτι τους. Πραγματικά, ο μικρός Μιωνής έμεινε με την οικογένεια, όπου βρήκε αγάπη και στοργή σαν πραγματικό τους παιδί. Όταν ήρθε η απελευθέρωση, οι σωτήρες του μικρού φρόντισαν για την μεταναστεύση του στο Ισραήλ, όπου ζει και σήμερα.

Κωνσταντίνα Παναγοπούλου

Η Κωνσταντίνα Παναγοπούλου έκρυψε στο σπίτι της, στο χωριό Λάλα της Πελοποννήσου, τις οικογένειες Βιτάλ και Λεβή επί 18 μήνες, μέχρι την απελευθέρωση, εφοδιάζοντας τους διωγμένους Ισραηλίτες με πλαστές ταυτότητες και ειδοποιώντας τους με κίνδυνο της ζωής της και χωρίς κανένα αντάλλαγμα, κάθε φορά που έρχονταν οι κατακτητές για έλεγχο, ώστε να κρύβονται στα γύρω βουνά.

Χρυσάνθη Παπαδημητρίου

Η Χρυσάνθη Παπαδημητρίου, η οποία τιμήθηκε μετά θάνατον, διέσωσε τετραμελή οικογένεια μέσα στο ίδιο της το σπίτι στο Θησείο, σε συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες και στην πιο επικίνδυνη και δύσκολη περίοδο του διωγμού. Οι διωκόμενοι Ισραηλίτες μοιράστηκαν το ίδιο δωμάτιο με τα 4 μέλη της οικογένειάς της Χρυσάνθης Παπαδημητρίου η οποία προσέφερε με στοργή της βοήθειά της χωρίς κανένα αντάλλαγμα.

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרון

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:

Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΝΙΣΗΜ ΜΑΪΣ
Σουριμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 88.39.951

E-mail: hkkis@netor.gr

Internet site: <http://www0.netor.gr/diafora/jews/kis.htm>

Διανέμεται δωρεάν

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΓΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Προσωπικές Σημειώσεις
του Άγγελου Τερζάκη

Ιερουσαλήμ

Πεθαίνοντας ο λαμπρός λογοτέχνης Άγγελος Τερζάκης άφησε ένα φάκελο με "Προσωπικές Σημειώσεις", τις οποίες παρουσίασε σε ιδιαίτερη έκδοση (Αστρολαβός / Ευθύνη, 1986) ο γνωστός πνευματικός δημιουργός Κ.Ε. Τσιρόπουλος. Από τις "Σημειώσεις" αυτές αναδημοσιεύουμε σκέψεις από ένα ταξίδι στη γη του Ισραήλ που έκανε ο Τερζάκης (σελίδες 71-73), χωρίς να προσδιορίζεται η χρονολογία (1967;):

«152. Αναχώρηση πέντε και κάτι. Καιρός ένδοξος, θάλασσα λουλουδάτη. Ταξιδεύουμε ασάλευτα, σαν αραγμένοι. Ένας ελαφρός μονάχα κραδασμός δείχνει πως το σώμα του πλοίου είναι ζωντανό. Το βράδυ, στις 9.30 "βραδιά εβραϊκή" στο ΖΕΡΒΑ (Ζήμπα). (Αλήθεια! γιατί με το κακό γούστο η διακόσμηση, παντού, μ' εξαίρεση τη μικρή βιβλιοθήκη που είναι ντυμένη με σκούρο ξύλο, απομίμηση εγγλέζικης λέσχης;) Η αίθουσα γεμάτη κόσμο. Οι επιβάτες της τουριστικής μου φαίνονται ασύγκριτα συμπαθέστεροι, ζεστότεροι, ανθρωπινότεροι από της πρώτης. Στην τελευταία τούτη κόσμος χοντρός, λεφτάδες. Στο ακροατήριο της εβραϊκής βραδιάς τρία σκουφάκια: ένα άσπρο, ένα κιτρινόχρυσο, ένα μαύρο. Ραβίνοι; Το ακροατήριο χτυπάει παλαμάκια ρυθμικά, συνοδεύοντας την τραγουδίστρια. Μυρίζεις τη διάχυτη φυλή την περιούσια. Οι μελωδίες δικές της, η ατμόσφαιρα δική της. Ανατολή. Πόσο έντονο χρώμα! Αυτοί τουλάχιστον έμειναν αιγιέστεροι από τους άλλους λαούς. Συλλογίζομαι παρατηρώντας τις κινήσεις τους πως είναι οι ίδες με τότε, των όχλων στα χρόνια του Χριστού. Αυτό το ταξίδι γίνεται ξαφνικά ένα αναπλεύρισμα στο χρόνο. Η φυλή οδεύει τραγουδώντας ρυθμικά προς τη γη των πατέρων τους, κάτω από τα (αιώνια) άστρα...

9/Δ') '67

153. Το πρωί, στο τηλέφωνο της διπλανής καμπίνας, μια γυναίκα επιτηδευμένη και φτηνή φωνή: "... Άκουσα το καμπανάκι να κοπανάει για το φαγητό" (το πρόγευμα).

Η υπεραξιοπρέπεια των επιβατών της α'.

Θάλασσα λάδι, ομοιόμορφη δίχως παιχνίδια.

Μόνο στην άσκηση της διασώσεως ζεσταίνεται κάπως η ατμόσφαιρα. Εβραίοι με την φωνακλάδικη εκφορά του λόγου. Ιταλοί από την Νάπολη (Relax κι αυτοί). Ο γερο - Εβραίος που κάνει αστεία στον Ιταλό: "Αν θέλεις να πέσεις στη θάλασσα, που δεν αγαπάει η γυναίκα σου...".

Στο κουρείο. Το καράβι, μου λέει ο Μπίστης ο ασυρματιστής, είναι γεμάτο Εβραίους. Αυτός με το σκουφάκι δεν είναι ραβίνος. Υπάρχουν, λέει και οι φανατικοί με τα σκουλιά στις παραυτίδες, που όταν φτάσουν στο Ισραήλ, γονατίζουν και ασπάζονται το χώμα. Τα γένια, τους γεμίζουν χώματα, λέει ο ασυρματιστής.

10/Δ') '67

154. Η κοιλάδα του Ισραήλ (η Γη της Επαγγελίας) το ωραιότερο

θέαμα κοιλάδας που έχω δει. Τετράπλητη, κατακλωνισμένη από φως ασημόχρυσο, βελουδένιο, από όλες τις διακυμανσεις του τρυφερού πράσινου. Η Γαλιλαία, λοφωτή, έχει γίνει παραδεισος. Άλση, αλση, δρόμοι κολπωτοί, εδώ - εκεί πινελιές ζωηρές, κόκκινο, κίτρινο, ένα ρούχο απλωμένο, μερικά καπελάκια παρθέναγωγείου σε πορεία.

155. Η Ναζαρέτ είναι αραβική, Ανατολή. Στις 10.30' ο ήλιος βράζει. Αίσχος οι δύο σπηλιές του Ευαγγελισμού, η Ορθοδοξη και η Καθολική. Δεν πηγα να ιδω το σπηλαιο του Ιωσήφ. Μα τρωγλοδυτες ήταν αυτοί οι όχι πια τόσο μακρινοί άνθρωποι; Και πόσοι Θεοί υπήρχαν στη Ναζαρέτ; Κατά τα άλλα θα μπορούσε να είναι γραφική, έτσι που είναι πλαγιασμένη σε λόφο. Αλλά και η αρχιτεκτονική, τί σου λέει; Τσιμεντόλιθοι; Καμία εποχή δεν έχτισε τόσο ασχημα, γιατί καμία τόσο ασυνάρτητα... Η Χαιφα πολύ πιο γραφική, κυρίως στο όρος Καρμέλ. Θαύμασια θέα της από εδώ πάνω. Ο θόλος που χρυσίζει.

Πώς τον κατάντησαν έτσι το Θεό τους οι άνθρωποι; Κατ' εικόνα και ομοίωση τους - των χειρότερων, των φτηνότερων αναμεσα τους. Ιδού η μοίρα όπως διαδίδεται...».

Από την τελετή αποκαλυπτηρίων της αναμνηστικής πλάκας. Στο κέντρο διακρίνονται ο εκπρόσωπος του Μητροπολίτη Δράμας και ο Ραββίνος Θεσσαλονίκης μεταξύ εκπροσώπων των τοπικών Αρχών και εβραϊκών οργανισμών.

Από την εκδήλωση στο Εμπορικό Επιμελητήριο για την εξόντωση των Εβραίων της Δράμας. Στο θήμα ο εκπρόσωπος του Κ.Ι.Σ.Ε. κ. Εσδράς Μωϋσής.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΜΝΗΜΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ

Από 28.5.97, με πρωτοβουλία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας και του τοπικού Πολιτιστικού Συλλόγου "Άγιος Αθανάσιος", και με την αιγίδα της Γεν. Γραμματείας Νέας Γενιάς, διοργανώθηκαν εκδηλώσεις μνήμης για την Εβραϊκή Κοινότητα της πόλης, η οποία εξοντώθηκε ολοκληρωτικά στη διάρκεια του Ολοκαυτώματος.

Οι εκδηλώσεις άρχισαν με εγκαίνια Εκθεσης Φωτογραφίας, η οποία λειτούργησε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου, με θέμα τη ζωή και τη δραστηριότητα των Εβραίων της Δράμας και το τέλος τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Στις 31 Μαΐου το πρόγραμμα των εκδηλώσεων περιελάμβανε σειρά διαλέξεων που έγιναν στο Εμπορικό Επιμελητήριο της Δράμας. Ομιλητές ήταν οι: Μαρία Ευθυμίου, επίκουρος καθηγήτρια Νεότερης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, η οποία μίλησε με θέμα: "Εβραίοι και μη Εβραίοι στον τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο - οι παράμετροι της συνύπαρξης", Ρένα Μόλχο, διδάκτωρ του τομέα Ανθρωπιστικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου, η οποία εισηγήθηκε το θέμα "Η ιδιαιτερότητα της Εβραϊκής Κοινότητας Θεσσαλονίκης", και ο γραμματέας του Πολιτιστικού Συλλόγου "Αγ. Αθανάσιος" κ. Βασίλης Ριτζαλέος, φιλόλογος, ο οποίος μίλησε για την "Εβραϊκή Κοινότητα Δράμας από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι την καταστροφή της το 1943". Στην εκδήλωση αυτή παρέστησαν εκπρόσωποι των τοπικών Αρχών και μεταξύ αυτών οι: εκπρόσωποι του Μητροπολίτη Δράμας κ.κ. Διονυσίου, ο Νομάρχης κ. Σωκράτης Δημητριάδης, ο Επαρχος Νευροκοπίου, ο Αντιδήμαρχος Δράμας κ. Τσάλτας και παράγοντες του Ελληνικού Εβραϊσμού.

Την Κυριακή 1.6.97, πραγματοποιήθηκε επιμνημόσυνη δέηση στις καπναποθήκες -στην περιοχή της

Αγίας Βαρβάρας- στο χώρο του μαρτυρίου των Εβραίων της Δράμας. Εκεί, το 1943, οι Βούλγαροι, τα εκτελεστικά όργανα των Ναζί στην περιοχή, συγκέντρωσαν τον εβραϊκό πληθυσμό και ύστερα από 10 ημέρες εγκλεισμού τους στις καπναποθήκες τούς μετέφεραν σε λιμάνι της Νοτίου Βουλγαρίας και στη συνέχεια στα στρατόπεδα συγκέντρωσης Αουσβιτς - Μπίρκενχουφ και Τρεμπλίνκα, όπου από τους 1.200 Εβραίους της Δράμας επέζησαν μόνον 39.

Στη συνέχεια έγιναν από το Δήμαρχο κ. Μαργαρίτη Τζίμα τα αποκαλυπτήρια της αναμνηστικής πλάκας που αναρτήθηκε στον τόπο του Μαρτυρίου. Στην πλάκα αναγράφεται το παρακάτω κείμενο:

*"Στο χώρο αυτό, στις 3 Μαρτίου 1943, συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν από τις Γερmano-Βουλγαρικές Αρχές Κατοχής 1.200 Εβραίοι της Δράμας, οι οποίοι εκτοπίστηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα του ολέθρου και του θανάτου Τρεμπλίνκα και Αουσβιτς - Μπίρκενχουφ όπου και θανατώθηκαν.
Αιώνια η μνήμη τους".*

ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
Δράμα 1η Ιουνίου 1997"

Στο λιτό αυτό κείμενο αντικατοπτρίζεται το τραγικό τέλος μιας Κοινότητας που έζησε, δημιούργησε και έσβησε απότομα και τραγικά στη διάρκεια του Ολοκαυτώματος όπως και τόσες άλλες εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδος.

Με τη σεμνή αυτή τελετή η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, ο Δήμος Δράμας και ο Ελληνικός Εβραϊσμός απέτισαν φόρο τιμής, εκπληρώνοντας ένα χρέος μνήμης προς εκείνους που δεν υπάρχουν πια.

Το Αέναο Ολοκαύτωμα

Του κ. Νίκου Δήμου

Συνέχεια από την σελ. 2

αυτά στην Ελλάδα, όπου είναι γνωστό και δεδομένο ότι οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές. Ούτε Νεοναζί έχουν, ούτε καν Λεπέν. Να τα θυμούνται οι Γερμανοί και να τα φοβούνται οι Γάλλοι.

Όσοι συμφωνούν με την παραπάνω πρόταση σκέπτονται ρατσιστικά. Γιατί θεωρούν άλλους λαούς διαφορετικούς, κατώτερους και επιρρεπείς σε εγκληματικές πράξεις... Όποιος πιστεύει πως «οι Γερμανοί είναι έτσι» εύκολα επίσης θα πιστέψει πως «οι Εβραίοι είναι αλλιώς»... Όλοι οι λαοί, όλοι οι άνθρωποι κρύβουν μέσα τους τον φόβο του διαφορετικού.

Λέμε ότι οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές. Αλλά πριν δύο μήνες κάποιοι εσύλησαν και εσκύλευσαν το το εβραϊκό νεκροταφείο στα Τρίκαλα. Και το επίσημο κράτος δεν έκανε τίποτα για να βρει τους ενόχους του βανδαλισμού. Και Ελληνικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποσιώπησαν το γεγονός.

Λέμε ότι οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές. Αλλά πριν λίγους μήνες ένας Έλληνας βουλευτής κατέθεσε μία κραυγαλέα αντισημιτική επερώτηση - και ο αρχηγός του κόμματός του έκανε πως δεν κατάλαβε. Σε οποιοδήποτε ευρωπαϊκό κράτος ο κ. Καρατζαφέρης θα είχε αποβληθεί από το κόμμα του.

Λέμε ότι οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές. Αλλά γιορτάζουν την Θεσσαλονίκη σαν Πολιτιστική Πρωτεύουσα και αποσιωπούν τελείως το Εβραϊκό της παρελθόν. Τι ήταν η Θεσσαλονίκη όταν την κατέλαβε ο Ελληνικός Στρατός; Σύμφωνα με τη σύνθεση του πληθυσμού, την μία εβραϊκή πόλις. Αν μη τι άλλο χρωστά μια συγγνώμη σε αυτούς τους ανθρώπους. Πήραν το νεκροταφείο τους, το ξέχωσαν και έχτισαν εκεί Πανεπιστήμιο.

Λέμε ότι οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές. Αλλά πάνω από τα δύο τρίτα δεν θα εμπιστευόνταν έναν Εβραίο - ενώ το 95% θα εμπιστευόταν έναν χριστιανό ορθόδοξο. Σε όλες τις δημοσκοπήσεις του Ευρωπαϊκού μέτρου οι Έλληνες εμφανίζονται ως οι πιο ξενόφοβοι και μισαλλόδοξοι ανάμεσα στους Ευρωπαίους.

Λέμε ότι οι Έλληνες δεν ρατσιστές. Αλλά τα "Πρακτικά των Σοφών της Σιών", βιβλίο κίβδηλο που έχει απαγορευθεί σε όλες τις πολιτισμένες χώρες, εδώ κυκλοφορεί ελεύθερα και διαφημίζεται. Και υπάρχουν εφημερίδες που δημοσιεύουν συστηματικά αντισημιτικά άρθρα χωρίς αυτό να προκαλεί αντιδράσεις.

Παρέθεσα μία σειρά περιστατικά, όχι για να αποδείξω ότι οι Έλληνες είναι ρατσιστές - αλλά ότι δεν εμφανίζουν ανοσία σε αυτόν τον ιδ. Η συμπεριφορά τους απέναντι στους διαφορετικούς, απέναντι στις μειονότητες έχει συχνά τα χαρακτηριστικά της ξενοφοβίας.

Απλά, οι Έλληνες δεν είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι. Θεωρούν φυσική την στάση τους απέναντι

στον Τσιγγάνο ή τον Αλβανό. Πρέπει να μάθουν να αναγνωρίζουν νωρίτερα τα συμπτώματα της ασθένειας. Πρέπει να δείξουν μεγαλύτερη ευαισθησία. Ακόμα και η Εκκλησία μας.

Στην ακολουθία των Παθών ακούγονται από τα χείλη ιερέων και επισκόπων φράσεις όπως: "Ιουδαίων έθνος το άνομο". "Λαός δυσσεβής και παρανομός". "Μαιφόνον έθνος". "Φόνο πλήρης λαός". Οι άλλες Χριστιανικές εκκλησίες έχουν απαλείψει παρόμοια τροπάρια. Και σε μας, πριν σαραπέντε χρόνια ο σοφός θεολόγος Αμίκλας Αλιβιζατος έχει εισηγηθεί να τροποποιηθούν ορισμένοι ύμνοι. Αλλά η επίσημη εκκλησία ουδέν έπραξε.

Ας μην εφησυχάζουμε λοιπόν. Ας μη λέμε ότι το Ολοκαύτωμα δεν αφορά εμάς - αλλά μόνο τους Γερμανούς και τον Χίτλερ.

Δεν αρκεί να θρηνούμε τα θύματα του Ολοκαυτώματος. Η καλύτερη υπηρεσία στην μνήμη τους είναι να πολεμάμε για να μην υπάρξει ποτέ η πιθανότητα να επαναληφθεί αυτό που τους συνέβη - σε οποιαδήποτε κλίμακα. Και για να γίνει αυτό πρέπει να κατανοήσουμε τι μας διαμνηνύει αυτό το μέγα ιστορικό γεγονός.

Τι μας αποκαλύπτει το Ολοκαύτωμα; Θα επαναλάβω εδώ πέντε αλήθειες που εγώ κατάλαβα μελετώντας το.

Ας πω πρώτα πως λανθασμένα το Ολοκαύτωμα αναφέρεται σαν ένα γεγονός της Εβραϊκής Ιστορίας - σαν κάτι που αφορά μόνο τους Εβραίους, σαν η καταλήξη και η κορυφή μιας προαιώνιας παράδοσης διωγμών. Μια τέτοια θεώρηση μπορεί να βολέψει εμάς, τους Μη - Εβραίους, που καταδικάζοντας γενικά τον αντισημιτισμό και τον ρατσισμό νιώθουμε πως κάναμε το καθήκον μας και κλείνουμε το θέμα.

Το Ολοκαύτωμα αφορά όλους. Είναι ένα κορυφαίο γεγονός στην ιστορία της ανθρωπότητας. Στην "μαύρη" ιστορία, την εξιστόρηση των αρνητικών συμβάντων των απανθρωπιστικών εξελίξεων - είναι το σημαντικότερο γεγονός που δημιούργησε ο άνθρωπος. Χειρότερο κι από την Ιερά Εξέταση, την Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου, την γενοκτονία των Αρμενίων, την εξολόθρευση δεκάδων εκατομμυρίων από τον Στάλιν ή τον Πολ Ποτ. Θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι ο Παρθενώνας της απανθρωπίας.

Και όπως ο Παρθενώνας ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα - έτσι και το Ολοκαύτωμα. Μας αφορά όλους.

Το πρώτο πράγμα που αποκαλύπτει το Ολοκαύτωμα είναι πως δεν υπάρχουν όρια στην ανθρωπινή θηριωδία. Προσοχή: είπα την ανθρωπινή, όχι την Γερμανική. Εξ ίσου λάθος είναι να θεωρούμε το ολοκαύ-

τώμα σαν γεγονός της Γερμανικής ιστορίας. Πάλι βγάζουμε τον εαυτό μας απ' έξω, δηλώνοντας πως δεν μας αφορά, αφού δεν ανήκουμε σε αυτόν τον λαό. Αυτό δεν απαλλάσσει τους Γερμανούς από την τεράστια ηθική τους ευθύνη. Αλλά δεν απαλλάσσει κι εμάς από την ανθρωπινή συνυπευθυνότητα.

Ισα - ίσα το γεγονός ότι το Ολοκαύτωμα έγινε από ένα λαό πολιτισμένο, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, σημαντική καλλιέργεια - ένα λαό που θα τον κατατάσσαμε ανάμεσα στους πιο προοδευμένους - πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις. Μπορεί λοιπόν να συμβεί σ' όλους; Δεν προφυλάσσει η παρουσία ενός Beethoven, ενός Goethe, ενός Kant - από ένα παρόμοιο εκτροχιασμό;

Φαίνεται πως ο πολιτισμός δεν ακυρώνει την βαρβαρότητα - καμιά φορά την επιτείνει.

Αυτή είναι η δεύτερη αλήθεια του Ολοκαυτώματος. Τίποτα δεν εγγυάται πως δεν θα ξανασυμβεί οπουδήποτε αν υπάρξουν ξανά οι κατάλληλες συνθήκες.

Γι' αυτό χρειάζεται μόνιμη και διαρκής εγρήγορση. Το Ολοκαύτωμα δεν ήταν μια μεμονωμένη υπόθεση μεταξύ Εβραίων και Γερμανών. Όταν το αντιμετωπίζουμε ως ιστορικό παράδειγμα θα πρέπει να νιώθουμε υποψήφιοι Εβραίοι και υποψήφιοι Γερμανοί. Θύματα και θύτες. Αθώοι και ένοχοι.

Η τρίτη αποκάλυψη είναι ότι το Ολοκαύτωμα αποτελεί την άλλη, τη σκοτεινή πλευρά του σύγχρονου τεχνικού πολιτισμού. Δεν θα μπορούσε να έχει γίνει από πρωτογόνους. Δεν είναι θέμα αριθμών. Ίσως ο Τιμούρ ή Ταμερλάνος να εξολόθρευε πιο βάρβαρα και ο Στάλιν σίγουρα αφάνισε περισσότερους. Όμως εδώ έχουμε μια διαφορετική λογική της επιλογής (την ρατσιστική) και κυρίως μια μεγάλη διαφορά στην μέθοδο.

Τα κρεματόρια του Auschwitz είναι η άλλη όψη της επιστημονικής, τεχνολογικής και βιομηχανικής προόδου. Εκεί για πρώτη φορά εφαρμόστηκε η μαζική, οργανωτικά άψογη, επιστημονικά μελετημένη και βιομηχανικά μεθοδευμένη δολοφονία ανθρώπων. Η εργασία αυτή προϋποθέτει υψηλό πολιτιστικό επίπεδο. Προϋποθέτει εμπειρία στην βιομηχανική μαζική παραγωγή - διότι οι ίδιες αρχές χρησιμοποιήθηκαν στην μαζική εξόντωση. Προϋποθέτει επιστημονική και τεχνολογική επάρκεια. Πρέπει να υπάρχει η I.G. Farben για να παράγει τα κατάλληλα χημικά αέρια σε πρόσφορη μορφή.

Αρα όσο πιο προοδευμένος είναι ένας λαός, τόσο πιο απάνθρωπος μπορεί να γίνει. Ο εικοστός αιώνας μας έχει δώσει εκπληκτικά παραδείγματα γι' αυτήν την αλήθεια - με κορυφαίο βέβαια το Ολοκαύτωμα.

Το Ολοκαύτωμα δείχνει πως ηθικά η ανθρωπότητα δεν έχει προοδεύσει καθόλου, ίσως μάλιστα να έχει οπισθοδρομήσει σε σχέση με τους πρωτόγονους. Εκείνοι, σαν τα ζώα, σκότωναν για να φάνε, για να επιβιώσουν, για να αμυνθούν. Σκότωσαν καμιά φορά κι από καθαρή επιθετικότητα - αλλά πάντα με πάθος, εν βρασμού ψυχής που λένε και οι ποινικολόγοι.

Ψυχρά, μεθοδικά, γραφειοκρατικά, όπως οι δήμιοι

του Ολοκαυτώματος, δεν σκότωσε ποτέ κι ο πιο κτηνώδης άνθρωπος.

Είναι η τέταρτη αλήθεια. Το Ολοκαύτωμα είναι η αποθέωση της γραφειοκρατικής αλλοτρίωσης. Οι θύτες, δεν έβλεπαν τα θύματα σαν ανθρώπους αλλά σαν μονάδες - σκέτους αριθμούς. Υπηρετούσαν τον θάνατο ως λογιστές. Λίγοι ήταν οι δήμιοι και οι εκτελεστές. Οι άλλοι, που αποφάσιζαν μέσα στα γραφεία τους, μπορεί να μην ήταν σε θέση να σκοτώσουν με τα χέρια τους ούτε ένα σκυλί. Αλλά να διακινούν φορτία θανάτου, να καταστρώσουν καταλόγους, να υπογράφουν εντολές - ακόμα και να πατάνε κουμπιά - αυτό γίνεται πολύ πιο ευκόλα. Η απανθρωπιά ως γραφειοκρατία.

Πέμπτη και τελευταία αλήθεια: το Ολοκαύτωμα διδάσκει ότι το παράλογο είναι δυνατό - το απίθανο είναι πιθανό. Γι' αυτό και είναι τελικά αδύνατο να συλλάβουμε το Ολοκαύτωμα. Συλλαμβάνω κάτι που μπορώ να το αναλύσω με γνωστές σε μένα κατηγορίες, με μέτρα που υπάρχουν στο νου μου. Όμως το γεγονός αυτό ξεφεύγει από κάθε μέτρο, από κάθε λογική. Ξεφεύγει ακόμα κι από τους λογισμούς της πιθανότητας. Γι' αυτό και η αλήθεια αυτή θα μπορούσε να εκφραστεί με μία άλλη τρομακτική φράση: αν αυτό συνέβη, τότε τα πάντα είναι δυνατά.

Η ανθρωπότητα οφείλει πολλά στον Εβραϊκό λαό για το μαρτύριό του - κι όσα κι αν κάνει δεν θα μπορέσει να ξεπληρώσει την οφειλή της. Αυτό βέβαια δεν δίνει στους Εβραίους περισσότερα δικαιώματα. Δίνει όμως σε μας, τους άλλους, περισσότερες υποχρεώσεις.

Ίσως όμως το κυριότερο που σας χρωστάμε είναι πως μας δείξατε το χρώμα του απολύτου μαύρου - για να το γνωρίζουμε και να το πολεμάμε.

Τα διδάγματα που προκύπτουν από το Ολοκαύτωμα δεν είναι ευχάριστα ούτε για μας. Αποτελούν όμως το καλύτερο μνημόσυνο γι' αυτούς που χάθηκαν μέσα στις πιο φρικτές και απάνθρωπες συνθήκες στην ιστορία. Γιατί πέρα από να τους θρηνούμε, να τους κλάιμε, να αγανακτούμε για την φοβερή μοίρα τους, να νιώθουμε μίσος για τους δήμιους - πέρα απ' όλα αυτά, το πιο σημαντικό είναι να καταλάβουμε τι και πως έγινε. Να καταλάβουμε πως το αυγό του φιδιού караδοκει παντού, μέσα στον καθένα μας, έτοιμο να εκκολληθεί. Και να πάψουμε να ανασασούμε την καθησυχαστική κοινοτοπία: "Οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές". Ολοι είμαστε δυνάμει ρατσιστές και χρειάζεται διαρκής αγώνας για να μην επικρατήσει το σκοτάδι που ελλοχεύει.

Μόνον η κατανόηση δίνει την ελπίδα ότι δεν θα υπάρξει Επανάληψη. Ότι αυτοί που αφανίστηκαν θα ευεργετήσουν τις επόμενες γενιές χρησιμεύοντας σαν φοβερή υπενθύμιση. Τότε η άδικη και παράλογη θυσία τους θα αποκτήσει - εκ των υστέρων - ένα νόημα για την υπόλοιπη ανθρωπότητα.

(Ομιλία του στην Ημέρα Μνήμης της Ισραηλιτικής Κοινοτητας Βόλου, στις 5 Μαΐου 1997)

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ & ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΡΑΤΣΙΣΜΟ

Στη Μνήμη των Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων του Ολοκαυτώματος

Η Ελληνική Ραδιοφωνία (ΕΡΑ) και το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος (Κ.Ι.Σ.Ε.), στο πλαίσιο του διεθνούς αφιερώματος του 1997 ως "Έτους κατά του Ρατσισμού, του Αντισημιτισμού και της Ξενοφοβίας", προκηρύσσουν πανελλήνιους διαγωνισμούς συγγραφής θεατρικού έργου και σύνθεσης τραγουδιού με θέμα το Ρατσισμό, τον Αντισημιτισμό και την Ξενοφοβία, εν συνόλω ή σε επί μέρους στοιχεία του.

Στους διαγωνισμούς μπορούν να λάβουν μέρος Έλληνες δημιουργοί, καθιερωμένοι και νέοι. Τα βραβεία που θα απονεμηθούν είναι:

- Α' και Β' Βραβείο Θεατρικού έργου, συνοδευόμενα από χρηματικά έπαθλα ύψους 300.000 δραχμών και 200.000 δραχμών αντίστοιχα.

- Α' και Β' Βραβείο τραγουδιού, συνοδευόμενα από χρηματικά έπαθλα ύψους 300.000 δραχμών και 200.000 δραχμών αντίστοιχα.

Τα βραβεία θα είναι αφιερωμένα στη "Μνήμη των Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων Ολοκαυτώματος".

Τα αποτελέσματα των διαγωνισμών θα δημοσιευθούν από την ΕΡΤ μέχρι τις 15 Νοεμβρίου 1997 και μέχρι το τέλος του ίδιου χρόνου αντιστοιχώς (σε ημερομηνίες που θα ανακοινωθούν προσεχώς). Θα μεταδοθούν δε και από τα αρμόδια Προγράμματα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας, κλείνοντας το αφιέρωμα του 1997 κατά του ρατσισμού.

Τα έργα και τα τραγούδια οφείλουν να κατατεθούν ή να σταλούν (με την ημερομηνία του Ταχυδρομείου ως αποδεικτικό στοιχείο) έως τις 15 Οκτωβρίου 1997, στην ΕΡΤ Α.Ε. - ΕΡΑ - Τμήμα Θεάτρου Ρ 219 και ΕΡΤ Α.Ε. - Διεύθυνση ΕΡΑ 2 Ρ 220, για το θεατρικό έργο και το τραγούδι αντιστοιχώς, στη διεύθυνση - και στις δύο περιπτώσεις: Μεσογείων 432, Αγία Παρασκευή, Τ.Κ. 153 42.

Οι όροι συμμετοχής στο διαγωνισμό, είναι οι ακόλουθοι:

1. Κάθε συμμετοχή θα πρέπει να κατατεθεί σε τρία αντίγραφα, εντός του ίδιου φακέλου, υπογεγραμμένα με ψευδώνυμο. Εντός του ίδιου φακέλου, σε άλλον μικρότερο κλεισμένο καλώς φάκελο θα πρέπει να αναγράφονται τα πλήρη στοιχεία του διαγωνιζομένου. Ειδικά για τον διαγωνισμό τραγουδιού, οι συμμετέχοντες οφείλουν να καταθέσουν το ηχογράφημά τους σε τρεις κασέτες οι οποίες θα συνοδεύονται από τρία αντίγραφα των μελοποιημένων στίχων.

2. Κάθε διαγωνιζόμενος μπορεί να λάβει μέρος με ένα έργο ή ένα τραγούδι κατ' ανώτατο όριο.

3. Τα έργα και τραγούδια που θα υποβληθούν δεν θα πρέπει να έχουν παιχτεί ή μεταδοθεί ή εκδοθεί ή βραβευτεί σε άλλο διαγωνισμό συγγραφής θεατρικού έργου ή τραγουδιού.

4. Η διάρκεια των θεατρικών έργων που θα υποβληθούν πρέπει

να υπολογιστεί έτσι ώστε να μην ξεπερνά τα 60' (λεπτά). Και των τραγουδιών τα 4' (λεπτά).

5. Το περιεχόμενο των έργων και των τραγουδιών που θα υποβληθούν οφείλει να αντιμετωπίζει ως κύριο θέμα του το ρατσισμό. Και το ύφος και η δομή των έργων και των τραγουδιών οφείλει να ανταποκρίνεται στους κανόνες, τις ανάγκες και την αισθητική μιας ραδιοφωνικής μετάδοσης.

6. Τα δικαιώματα παρουσίασης των έργων και τραγουδιών που θα βραβευτούν, θα ανήκουν στην ΕΡΤ, σύμφωνα με τα νομικά ισχύοντα, όπως και οι επιλογές των προσώπων που θα υλοποιήσουν αυτές τις παρουσιάσεις.

7. Οι διαγωνιζόμενοι και μόνον με την συμμετοχή τους, δηλώνουν αυτοδίκαια ότι αποδεχονται όλους τους όρους του διαγωνισμού. Η καταπάτηση οποιουδήποτε από αυτούς από την πλευρά του διαγω-

νιζομένου, αποτελεί λόγο ακύρωσης της συμμετοχής του.

Την κριτική επιτροπή του θεατρικού διαγωνισμού αποτελούν οι: Ιάκωβος Καμπανέλης - συγγραφέας, Βαίος Παγκουρέλης - κριτικός θεάτρου, και Κώστας Παπαγεωργίου - κριτικός λογοτεχνίας.

Την κριτική επιτροπή του μουσικού διαγωνισμού αποτελούν οι: Ζακ Μεναχέμ - μουσικολόγος, Γιώργος Μητροπούλος - παραγωγός μουσικών εκπομπών του Δευτέρου Προγράμματος, Γιώργος Μονεμβασιτής - Διευθυντής Δευτέρου Προγράμματος - κριτικός μουσικής.

- Για κάθε πληροφορία ή διεύθυνση, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στα προαναφερθέντα γραφεία του Ραδιομεγαρού της Αγίας Παρασκευής ή στα τηλέφωνα 606.62.54 - 7 (για το θεατρικό διαγωνισμό, από 8:30 - 14:30) και 606.68.22 - 4 (για το διαγωνισμό τραγουδιού, από 8:30 - 17:30).

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ως μονάδα εργασίας του λαού της Παλαιάς Διαθήκης

Κοινωνιολογική έρευνα του κ. Π.Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Στη σειρά «Εργασία με σχέσεις αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου», το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών κυκλοφόρησε την κοινωνιολογική έρευνα του κ. Π.Α. Σινοπούλου με τον παραπάνω τίτλο.

Αναδημοσιεύουμε τον Πρόλογο του βιβλίου, ο οποίος είναι κατατοπιστικός για το όλο περιεχόμενο και την ανάπτυξη που επιχειρείται στην πολύ ενδιαφέρουσα αυτή έκδοση.

Τα φαινόμενα και τα προβλήματα της σύγχρονης κεφαλαιοκρατικής και βιομηχανικής κοινωνίας δεν είναι η πρώτη φορά που κατευθύνουν την κοινωνιολογία στην έρευνα της κοινωνίας του αρχαίου Ισραήλ. Ήδη ο Max Weber, ανάμεσα στις κοινωνίες που τον απασχόλησαν, ώστε να μπορέσει να απαντήσει σε ερωτήματα που έθεσε με το έργο του «Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού», έρευνήσει και την κοινωνία του αρχαίου Ισραήλ.

Η Παλαιά Διαθήκη με έχει απασχολήσει από τη νεανική μου ηλικία. Ξεκίνησα με μεταφραστικές και ερμηνευτικές προσπάθειες και αργότερα προστέθηκε και το ερευνητικό ενδιαφέρον από την οπτική των Κοινωνικών Επιστημών. Κατά την πολύχρονη ενασχόλησή μου με την κοινωνιολογία, καθώς και με την κοινωνία του αρχαίου Ισραήλ, διεπίστωσα κάποιο γνωστικό κενό: ήταν η οικογένεια ως μονάδα εργασίας, η οποία αποτελεί αντικείμενο της έρευνας αυτής.

Έχω τη γνώμη πως θα ήταν χρήσιμο ένα διαγραμμα της παρούσας συγγραφής, στο οποίο θα ιχνογραφούνταν οι κυριότερες συμβολές της στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία. (Προτίμησα να τοποθετήσω αυτό το διάγραμμα εδώ στον Πρόλογο και όχι στην Εισαγωγή, όπως συνηθίζεται). Το βιβλίο αποτελείται από Εισαγωγή, Πρώτο, Δεύτερο και Τρίτο Μέρος.

Η Εισαγωγή περιλαμβάνει τον προβληματισμό της έρευνας και τη βασική μεθοδολογία της - βεβαίαι, ζητήματα μεθόδου θα προκύψουν και κατά την ανάπτυξη των επί μέρους θεμάτων. Το πρόβλημα τίθεται ως εξής: Η οικογένεια υπήρξε βασική μονάδα εργασίας στον προβιομηχανικό πολιτισμό. Ο βιομηχανικός πολιτισμός την αντικατέστησε με τη δική του μονάδα εργασίας που έχει θεματική παραγωγικότητα. Άλλα στην παραδοσιακή μονάδα εργασίας, την οικογένεια, υπήρχαν, πιο συχνά από οπουδήποτε αλλού, εκείνες οι κοινωνικές σχέσεις που κυρίαρχο χαρακτηριστικό τους είναι η αλληλεγγύη («familistic relationships»), και τις οποίες βλέπουμε και σε πολλές μη οικογενειακές ομάδες. Αντιθέτως, η «μονάδα εργασίας του βιομηχανικού πολιτισμού», στηρίζοντας την ύπαρξή της αποκλειστικά στο ατομικό συμφέρον, οδήγησε τον πολιτισμό της εργασίας, και γενικότερα τον

σύγχρονο πολιτισμό, σε απάνθρωπια. Κοινωνιολογοί που ασχολήθηκαν με το θέμα προτείνουν, ως λύση του προβλήματος, επιστροφή των σχέσεων αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου («familistic relationships») στο χώρο της εργασίας. Επομένως, έρχεται στην επικαιρότητα η οικογένεια ως μονάδα εργασίας. Ιδιαίτερη όμως σημασία έχουν τόσο η οικογένεια των δυτικών προβιομηχανικών κοινωνιών, ως μονάδα εργασίας (οι ερευνητές αυτοί χρησιμοποιούν στις συγκρίσεις τους τη μονάδα εργασίας του βιομηχανικού πολιτισμού), όσο και οι πηγές της. Μία από τις πιο ισχυρές πηγές της, ίσως η πιο σημαντική, είναι η οικογένεια του λαού της Παλαιάς Διαθήκης, του αρχαίου Ισραήλ, την οποία έρχεται η παρούσα κοινωνιολογική έρευνα να μελετήσει ως μονάδα εργασίας.

Ως προς το μεθοδολογικό μέρος της Εισαγωγής, θα ήθελα να σημειώσω δύο περιπτώσεις. Χρειάστηκε ένα ευχρηστο όργανο για να μετρήσω τις «σχέσεις αλληλεγγύης» στην «οικογενειακή μονάδα εργασίας» του αρχαίου Ισραήλ. Τέτοιο όμως όργανο δεν διεπίστωσα να υπάρχει, και η ανάγκη με οδήγησε στην επινοήση ενός «Δείκτη «Αλληλεγγύης»». Έπειτα, για την ανάλυση της οργανωτικής διαρθρώσεως της οικογένειας ως μονάδας εργασίας, προτάθηκε η χρήση όρων που τους συναντάμε αποκλειστικώς στην έρευνα της μονάδας εργασίας του βιομηχανικού πολιτισμού και έτσι διατυπώθηκε η «μέθοδος του ενιαίου πεδίου αναλύσεως».

Το Α' Μέρος ασχολείται με τη διάρθρωση της κοινωνίας του περιούσιου λαού της Παλαιάς Διαθήκης, διότι αυτή η διάρθρωση επηρεάζει τον τύπο της οικογενειακής μονάδας εργασίας του αρχαίου Ισραήλ. Στο Μέρος αυτό βλέπουμε πως, αντίθετα από ό,τι είχε υποστηριχθεί έως τώρα, η κοινωνία του αρχαίου Ισραήλ είναι διαρθρωμένη σε τάξεις. Για το χαρακτηρισμό αυτών των τάξεων υπήρξε ανάγκη να επινοηθεί ο όρος «νομοθετημένη τάξη», που χαρακτηρίζει ακόμη και δούλους. Ο όρος αυτός είναι άσχετος με τον όρο «νομοκατεστημένη τάξη» ή «κατεστημένη τάξη» (état, estate), ο οποίος αναφέρεται στις τάξεις της μεσαιωνικής ευρωπαϊκής φεουδαρχίας ως προς προνομίους ομάδες, γι' αυτό

και οι δούλοπαροικοί δεν ήταν νομοκατεστημένη τάξη. Τέλος, έγινε προσπάθεια, για πρώτη φορά, από όσο γνωρίζω, να καθορισθούν οι κοινωνικές κατηγορίες, στις οποίες διασπάθηκε η νομοθετημένη τάξη των Ισραηλιτών μετά τον ερχομό της βασιλείας.

Το Β' Μέρος ερευνά τις αξίες της εργασίας στην κοινωνία του λαού της Παλαιάς Διαθήκης. Είναι, όπως και το Α' Μέρος, ένα αναγκαίο πλαίσιο για το Γ' Μέρος και αποτελεί, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία που αναδύεται, την πρώτη προσέγγιση στο σχετικό θέμα.

Το Γ' Μέρος ασχολείται με τον πυρήνα του θέματος του βιβλίου, την οικογενειακή μονάδα εργασίας του αρχαίου Ισραήλ. Ως προς αυτό το Μέρος, θα είχαν να προβάλω κυρίως τα εξής σημεία:

1) Η κρατούσα μέθοδος στην έρευνα της κοινωνίας του αρχαίου Ισραήλ, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η οικογένεια είναι πατριαρχική, είναι εκείνη κατά την οποία ελέγχεται η οικογένεια αν είναι πολυμελής. Αυτή η μέθοδος θεωρείται ακατάλληλη, διότι, μεταξύ των άλλων, υπάρχουν και φάσεις ολιγομελείας στη ζωή της οικογένειας.

2) Για να διαπιστωθεί ο τύπος της οικογένειας του αρχαίου Ισραήλ, δηλαδή αν είναι πατριαρχική ή όχι, έγινε εισήγηση και εφαρμογή σχετικής μεθόδου του Clifford Kirkpatrick.

3) Αντιθέτως προς την εσχάτως κρατούσα άποψη, η εγκατάσταση του λαού της Παλαιάς Διαθήκης στην Παλαιστίνη καθώς και η ανάπτυξη της ζωής στις πόλεις δεν περιόρισαν το μέγεθος της οικογένειας.

4) Προέκυψε ο τύπος της οικογενειακής μονάδας εργασίας του αρχαίου Ισραήλ, καθώς και οι μορφές του.

5) Σε όλες τις προβιομηχανικές κοινωνίες ο κανόνας είναι να σχετίζονται στενά το σύστημα της οικογένειας και το σύστημα της εργασίας. Αλλά ο βιομηχανικός, εκκοσμηκευμένος πολιτισμός έφερε σε κοφή αντίθεση τα δύο αυτά συστήματα. Το πλέον έκδηλο χαρακτηριστικό της αντίθεσεως αυτής είναι ότι η ιδιοκτησία και ο έλεγχος των μέσων εργασίας δεν ανήκουν πλέον στον εργαζόμενο, αλλά είτε στον αστό (bourgeois), είτε στο κράτος. Για να τονισθεί ιδιαίτερος η αντίθεση, προτάθηκε για τον βιομηχανικό πολιτισμό η ονομασία «εργοδοτικός πολιτισμός».

6) Τέλος, σε αυτό εδώ το Γ' Μέρος έγινε εφαρμογή των μεθόδων που προτάθηκαν στην Εισαγωγή, ήτοι του «Δείκτη «Αλληλεγγύης»», καθώς και της «μεθόδου του ενιαίου πεδίου αναλύσεως».

ΒΑΣΙΛΗ ΜΠΟΥΤΟΥ:

Η συκοφαντία του αίματος

(Εκδόσεις Νεφέλη, 1997)

Ελληνικά λογοτεχνικά έργα που εκπηγάζουν από τη γενοκτονία του εβραϊκού λαού στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίζονται ήδη από την επαύριο της απελευθέρωσης. Και αναφερόμαστε στο διήγημα του Γιώργη Λαμπρινού "Ο Γιοζεφης" και σε κείμενα του Καρόλου Κιτσόπουλου που δημοσιεύονται το 1945. Η παραγωγή θα συνεχιστεί και στις επόμενες δεκαετίες με δημιουργίες των Δημήτρη Χατζή, Γιώργου Βαφόπουλου, Ζωής Καρέλλη, Γιώργου Ιωάννου, Βασίλη Βασιλικού, Νίκου Μπακόλα, Νίκου Κοκάντζη κ.α. Θα πρέπει βέβαια να επισημάνουμε ότι οι συγγραφείς αυτοί γνώρισαν από κοντά τις καταφορές των εβραίων συμπολιτών τους και αφηγούνται ατομικές εμπειρίες και βιώματα.

Θα επισημάνουμε επίσης ότι τα κείμενα αυτά υπογράφουν συνήθως θεσσαλονικείς, ή γιαννιώτες συγγραφείς γιατί στις πόλεις αυτές συνυπήρχαν μια αξιόλογη εβραϊκή παρουσία και μια επίσης αξιόλογη λογοτεχνική κίνηση.

Ο Βασίλης Μπούτος λοιπόν στο μυθιστόρημά

του "Η συκοφαντία του αίματος", που έχει ως πρώτη ύλη τη γενοκτονία των Εβραίων της Κέρκυρας, διαθέτει ήδη στηρίγματα μιας διαμορφωμένης παράδοσης. Από και πέρα όμως παρατηρούνται και κάποιες διαφοροποιήσεις. Μια πρώτη: ο Βασίλης Μπούτος, που γεννήθηκε το 1959, δεν εξήσεται Ολοκαύτωμα. Και μια δεύτερη: το βιβλίο αναφέρεται στην εβραϊκή κοινότητα της Κέρκυρας που παρουσιάζει αρκετά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε σχέση με τις άλλες ελληνικές εβραϊκές κοινότητες.

Η Κέρκυρα δεν γνώρισε την τουρκοκρατία. Γι' αυτό η προυπάρχουσα ρωμαιο-εβραϊκή κοινότητα της διατηρήθηκε αναφομοιωτή και συμβίωσε όχι, πάντα αρμονικά, με τη μεταγενέστερή της απουλιακή εβραϊκή κοινότητα, που δέχθηκε στους κόλπους της αρκετούς Σεφαραδίτες. Επίσης οι Εβραίοι της Κέρκυρας (και της Ζακύνθου) κατοικούσαν, όπως και οι ομοθρησκοί τους της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, σε γκέτο που διατηρήθηκαν ως την κατάληψη των Επτανήσων από τους Γάλλους του Ναπολέοντα. Και, τέλος, η εβραϊκή κοινότητα της Κέρκυρας ήταν αυτή που ανέδειξε αξιόλογους λόγιους όπως ο Μωυσής Χαίμης και ο Λάζαρος Βελέλης, που ανήκουν στην Ελληνική

γραμματεία. Ήταν όμως και αυτή που δοκίμασε τις επιπτώσεις εκτεταμένων αντιεβραϊκών ταραχών το 1891, που ενέπνευσαν στον Παπαδιαμαντή το διήγημα "Ο αντίκτυπος του νου". Ιδιαιτερότητες παρατηρούμε και στον εξανδραποδισμό της από τους ναζί, που καθυστέρησε σε σχέση με τις εβραϊκές κοινότητες της Ηπειρωτικής Ελλάδας, μια και παρουσίαζε τις πρόσθετες δυσκολίες μιας αμφίβιας επιχείρησης. Οι Εβραίοι της Κέρκυρας θα οδηγηθούν στους τόπους του μαρτυρίου τους τον Ιούνιο του '44 όταν οι σύμμαχοι στερεώνονται στις ακτές της Νορμανδίας.

Όλα αυτά είναι απαραίτητα για να εισαχθούμε, ως ένα σημείο, στο μυθιστόρημα του Λαρισαίου λογοτέχνη που στηρίζεται σε μια προχωρημένη γνώση τοπικής ιστορίας, λαογραφίας, τοπογραφίας και μικροιστορίας. Στο πρώτο μέρος του ο συγγραφέας αφηγείται τον εκτοπισμό των Εβραίων της Κέρκυρας αναβιώνοντας με επιτυχία την ατμόσφαιρα και το ειδικό βάρος των στιγμών αλλά και την αίσθηση ότι τα θύματα υποψιάζονται πως ο διωγμός αυτός διαφέρει από τους άλλους που δοκίμασαν στη μακρόχρονη διασπορά τους γιατί δεν κατάληγει σε κάποιο λογικό τέλος.

Μια επιπλέον ιδιαιτερό-

τητα προωθεί την εξέλιξη του μύθου. Ο δημαρχος της Κέρκυρας με ανακοίνωσή του χαιρετίζει τον εκτοπισμό των εβραίων δημοτών του. Πρωτοφανές ασφαλώς φαινόμενο στην κατεχόμενη Ελλάδα, όπου Εκκλησία, Εθνική Αντίσταση, Σώματα Ασφαλείας, αλλά και ο ελληνικός λαός, στο σύνολό του σχεδόν, συμπαραστάθηκαν στους διωκόμενους Εβραίους όπου και όπως μπορούσαν. Το διαβήμα του Μητροπολίτη της Κέρκυρας στον Γερμανό διοικητή αλλά και η στάση απλών ανωνύμων και επώνυμων Κερκυραίων, που προσπαθούν να σώσουν εβραίους συμπολίτες τους, αποτυπώνονται στο μυθιστόρημα στις σωστες τους διαστάσεις, αποφορτίζοντας τη βεβαρημένη από τη στάση του δημαρχου, ατμόσφαιρα. Ο δημαρχος βέβαια δεν αρκείται μόνο στις διακηρύξεις αλλά προχωρά και στη ληλασία των πινάκων ζωγραφικής και άλλων έργων τέχνης ενός πλουσίου εβραϊκού σπιτίου. Ανάμεσα τους και ένας παλιός βενετσιάνικος καθρεφτής που θα περάσει αργότερα στην κατοχή του γιου του.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου περνάμε στην μεταπολεμική Κέρκυρα της δεκαετίας του '60, όταν το ως τότε ειδικό και αρχοντικό νησί μεταβάλλει σιγά σιγά το πρόσωπό του για να εξελι-

χθεί σε τουριστικό κέντρο. Ο συγγραφέας διασώζει άριστα την ατμόσφαιρα της συγκεκριμένης νευραλγικής δεκαετίας με τις επιφανειακά λησμονημένες τραυματικές εμπειρίες της κατοχής και του Εμφυλίου αλλά και με τις νέες δυναμικές που διαμορφώνονται και κυριαρχούν. Ένας μικρός Εβραίος, που έχει σωθεί σε κάποιο μοναστήρι και έχει υιοθετηθεί από μια χριστιανική οικογένεια στην Αθήνα, λησμονώντας την καταγωγή του, εντάσσεται συμπτωματικά στην κοινωνία του νησιού. Εκεί θα ανακαλύψει τυχαία τη χαμένη του ταυτότητα αναγνωρίζοντας τον παλιό βενετσιάνικο καθρέφτη που στόλιζε το σπίτι των παιδικών του χρόνων.

Ο Βασίλης Μπουτός, όπως σημειώσαμε πριν, βρήκε μια προϋπαρχουσα αξιολογή λογοτεχνική παράδοση για τη γενοκτονία των ελλήνων εβραίων. Αυτή την παράδοση όχι μόνο τη συνεχίζει αλλά και την ανανεώνει με επιτυχία. Ο συγγραφέας, που έχει ήδη ασκήσει τον λόγο του και την πεζογραφική του τέχνη σε πέντε βιβλία που προηγήθηκαν, φανερώνει από τις πρώτες σελίδες του νέου μυθιστορημάτος του, τις δυνατότητες, και τις λογοτεχνικές αρετές του. Ο αναγνώστης "διαβάζει" στο πρώτο μέρος την κατοχή και στο δεύτερο μέρος την μεταπολεμική Κέρκυρα, μέσα από τα πρόσωπα και τις καταστάσεις που διαγράφονται στο βιβλίο με παραστατικότητα και εκφραστική αμεσότητα. Η ατομική μοίρα των ηρώων, οι σχέσεις, οι φιλίες, οι έχθρες,

οι έρωτες, τα μίση, οι φιλοδοξίες, τα συμφέροντα αποτυπώνονται απτά και ανάγλυφα και η αφηγηματική δεινότητα του Βασίλη Μπούτου δίνει τα πρόσωπα καθαρά και με σαφή περιγράμματα.

Επιπλέον ο συγγραφέας έχει περισυλλέξει με επιμέλεια και επιμονή το ιστορικό και λαογραφικό υλικό του, που το εκμεταλλεύεται πεζογραφικά άψογα χωρίς να αφήνει τίποτα ατεκμηρίωτο. Στο μυθιστόρημα λοιπόν συνυπάρχουν και αναδεικνύονται αρμονικά, χάρη στην επάρκεια και στην ικανότητα του δημιουργού του, όλα τα στοιχεία του πεζού λόγου, αφήγηση και μυθοπλάσια αλλά και ντοκουμέντα και μαρτυρία. Ο Βασίλης Μπούτος έχει κατακτήσει κάθε στοιχείο ύφους και τεχνικής απομοιώνοντας δημιουργικά τον Καραγάτση και τον Βιζυηνό, που ασφαλώς είναι τα πρότυπα και οι δάσκαλοι του.

Το μυθιστόρημα του Βασίλη Μπούτου "Η συκοφαντία του αίματος", πλουτίζει τη φετινή λογοτεχνική μας παραγωγή, φανερώνει τον ταλαντούχο πεζογράφο, και διαγράφει την ευοίωνη συνέχεια του. Και ειδικότερα ως προς το Ολοκαύτωμα, προοιωνίζεται το ενδιαφέρον και ίσως τη στροφή των νέων ή των νεοεμφανιζόμενων ποιητών και πεζογράφων, που δεν το έζησαν από κοντά, φαινόμενο ασφαλώς ενθαρρυντικό, μια και η ιστορία των ελλήνων εβραίων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εθνικής μας ιστορίας.

(Αλμπέρτος Νάρ,
Βήμα 11/5/1997)

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Στην μνήμη των γιατρών του Βόλου
Νικόλαου Σαράτση,
Δημάρχου Βόλου
Προέδρου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
Σπύρου Κασιόπουλου,
Αποστόλου Περγιάλη,
Γεωργίου Χατζηγεωργίου.
Δασκάλων μου και Συνεργατών
το 1940-41 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Βόλου, όταν
υπηρετούσα ως Εθελοντής Αδελφής
του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.

*Καλή σου μέρα. Μέρα σου καλή.
Η μέρα έτσι αρχίζει,
έτσι τον δρόμο του ο καθένας συνεχίζει
μεσ' της ζωής του την πορεία.*

*Το νήμα της ζωής, τότε τελειώνει
ποιος το ξέρει;
Μέρα καλή σαν πεις στον άλλον
μέρα καλή κι αυτός προσμένει.*

*Μέρα καλή θε να 'ναι
κι αυτή που θα πεθάνεις
και σε κλάψουν οι δικοί σου
οι φίλοι σου κι οι συγγενείς σου
Μέρα καλή θε να 'ναι.*

*Μα Συ ψυχή που φεύγεις,
μη πεις πως δεν πονάς,
Αγάπησε πολύ όλους εμάς,
Σαν τα ουράνια ανεβαίνεις,
αγέρας γίνεσαι με μιας,
όλα τριγύρω τ' αγκαλιάζεις κι αγκαλιάζεις
στην τελευταία σου μορφή το μαρτυράς.*

*Καλή σου μέρα,
απόκριση προσμένω.
Κι Εσύ.... Χαμογελάς.*

ANNA ANTZEL - KOEN
(Από τη ποιητική συλλογή
Υπάρχω, Αθήνα, Γαβριηλίδης, 1996).

ENGLISH SUMMARY

OF THE CONTENTS OF ISSUE No 150, VOL. 20

JULY • AUGUST 1997

- ✓ In this article "***The Perpetual Holocaust***", Mr. Nikos Dimou, a well known Greek author, emphasizes that "the Holocaust is not a momentary historical decision. It is the culmination of a long process. It is impossible to alter the feelings and the attitude of a people, from one day to the next... The Holocaust concerns us all. It is a most significant event in the history of mankind. In the course of the "black" history, the telling of all the negative occurrences during inhuman developments, this is the most significant event created by man. Worse than the Holy Inquisition, the Night of St. Bartholomew, the genocide of the Armenians, the extermination of tens of millions by Stalin or Pol Pot. It could be said that it is the Parthenon of inhumanity".
  - ✓ Mr. Ap. Margelis, a teacher, writes about the history of the ***Jewish Community of Patras*** (in Peloponissos), which numbered 265 members before World War II and is no longer in existence.
  - ✓ The Rabbi of Athens Eliahu Barzilai, of blessed memory, drew up a report in 1954, describing the efforts made during the German Occupation for ***the salvation of the Jews of Athens***.
  - ✓ Fifteen Greek Christians were recently awarded the honorary diploma of "***Righteous among the Nations***" by the Yad Vashem Foundation for saving the lives of Greek Jews during the years of the German Occupation.
  - ✓ Personal notes made by the prominent Greek literary man Angelos Terzakis, during a ***trip to the land of Israel***, are published next.
  - ✓ Special events in the memory of the 1.200 ***Jews of Drama*** took place in this Macedonian city, from May 28 until June 1, 1997, on the initiative of the local authorities. On March 3, 1943, the German and Bulgarian Occupation Authorities arrested the Jewish citizens of Drama and deported them to Treblinka and Auschwitz, where they died.
  - ✓ The National Centre for Social Research of Greece has just published an interesting sociological study by Mr. P.A. Sinopoulos on the subject of "***The family as the work unit of the people of the Old Testament***".
  - ✓ The Greek Broadcasting Corporation and the Central Board of the Jewish Communities in Greece, have announced a ***national competition*** for a theatrical play and the composition of a song on the subject of the "***Memory of the Greek Jewish Holocaust Martyrs***". This competition has been inspired by the European Year against Racism Antisemitism and Xenophobia.
  - ✓ Mrs Anna Angel Cohen, a correigionist from Volos (Thessaly), served as a nurse in a military hospital during the Graeco - Italian War of 1940. One of her ***poems***, dedicated to the authorities of Volos is published in this issue.
- The issue closes with book reviews.

(Translation: Z. Battistoni)

